

ACTA

— KONFERENCIA —

30 éves a Család Pápai Tanácsa által kiadott Családjogi Charta (2013. október 9., PPKE JÁK)

2013-ban volt harminc éve annak, hogy a Család Pápai Tanácsa kiadta a Család jogairól szóló Chartát. A Charta kiadására az 1980-ban Rómában üléselő Püspöki Színvonal javaslatára került sor azzal a céllal, hogy a ma emberének, keresztényeknek és nem keresztényeknek egyaránt átfogó és rendszeres összefoglalást adjon a család alapvető jogairól. A dokumentum kiadásának évfordulója alkalmából a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kara és a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia Családbizottsága 2013. október 9-én tudományos konferenciát rendezett a PPKE II. János Pál pápáról elnevezett dísztermében, hogy áttekinthesse: hogyan érvényesülnek a Charta elvei ma az európai és magyar jogban. A konferencia fővédnöke Erdő Péter bíboros, prímás, Esztergom-budapesti érsek, akadémikus, az Európai Püspöki Konferenciák Tanácsának (CCEE) elnöke volt. A nyitóelőadást Jean Laffitte püspök, a Család Pápai Tanácsának titkára tartotta. Az előadások a Charta és a magyar, illetve az európai jog viszonyával, a Charta jogelméleti vonatkozásaival és hatásával, valamint a családok szociológiai helyzetének alakulásával foglalkoztak.

A CSALÁDJOGI CHARTA – A KATOLIKUS EGYHÁZ JAVASLATA

S. E. R. Jean LAFFITTE
a Család Pápai Tanácsa titkára

1980-ban Rómában a II. Vatikáni Zsinat utáni egyik legnagyobb püspöki szinódot szentelték a keresztény család szerepének a modern világban. Mindenki, aki részt vett az eseményen, tisztában volt a család intézményének rendkívüli fontosságával, melyet II. János Pál pápa külön hangsúlyozott, prófétaileg figyelmeztetve annak veszélyeztetettségére. A családokért való aggodalma nem pusztán főpásztori küldetés-tudatából fakadt, hiszen a család jelentőségével perszonalista filozófusként is tisztában volt, hanem inkább a jelenkori helyzet vizsgálatából fakadt. Abból a különleges helyzetből, amelyben társadalmunk szövődéke ma találja magát, különösen azon a Nyugaton, amit a frissen megválasztott lengyel pápa pontifikátusának legelején épp csak felfedezni kezdett. A II. Vatikáni Zsinat alatt maga is részt vett a *Gaudium et spes* kezdetű lelkipásztori konstitúció egyes részeinek kidolgozásában. Az ő személyes hozzájárulását hangsúlyozta VI. Pál pápa, amikor később meghívta, hogy vegyen részt a *Humanae vitae* enciklika észrevételezésében és javításában. Ezek a szövegek, a *Gaudium et spes* és a *Humanae vitae*, aggodalomra okot adó elemzést adtak a szexualitás gyakorlásának modern felfogásáról, a fogamzásgátlás gyakorlatának veszélyességéről, és a házasság kötelékének felbomlásáról. II. János Pál előretételezése elég átfogó volt ahhoz, hogy felismertethesse: az új magatartásbeli változások mögött a család stabilitása ellen ható folyamat áll. Véleménye szerint a család sem identitásként, sem mint társadalmi minőségként nem eléggé tisztelt és elismert. A család jelentőségét ma gyakran kisebbitik és tartják pusztán az érzelmek és az érzelkek kifejeződési helyének. Ha a szexualitás és a nemzés elválna egymástól, a család már nem lenne az a hely társadalomban, ahol egyrészt az egy nő és egy férfi közötti szerelem megtalálhatja az új élet felé nyitó beteljesedését, másrészt ahol az élet kizárólag „a házastársak közötti szoros szövetségben” lenne átadható. 1980-ban II. János Pál azonnal látta, hogy ami sokán forog, az nem elsődlegesen morális kérdés, hanem egy olyan gyökeres szociális és kulturális átalakulás, amely megfosztja a családot lényegétől. Amit a szinódot résztvevői nem láthattak előre, az a II. János Pál pápa által 1981. november 22-én kihirdetett *Familiaris consortio* kezdetű apostoli buzdításának rendkívüli hatása volt. Hogy megértsük a Családjogi Charta ere-

detét, a szöveg keletkezésének pontos körülményeit figyelembe kell vennünk. Már az említett szinódus felvetette, hogy kívánatos volna egy, a család jogairól szóló dokumentum megfogalmazása (42. Propositio). A *Familiaris consortio* végső formájában (*Familiaris consortio*, 46.) nyugtázta ezt a kérést és egyúttal arra ösztönözte az Apostoli Szentszékét, hogy fogalmazzon meg egy dokumentumot a családot megillető jogokról azzal a céllal, hogy azt az érintett hatóságoknak előterjeszthessék. Pár hónappal az apostoli buzdítás publikációja előtt még több fontos esemény zajlott. Egyrészt a Szentatya egy tudományos kutatási intézet létrehozását kezdeményezte, másrészt a Római Kúrián belül a házasság és a család lelki gondozására hivatott szervezet felállításáról is döntöttek. Így alakulhatott meg a Pápai Lateráni Egyetemen a Házasság- és Családtudományi Intézet (a későbbi II. János Pál Intézet) és a Család Pápai Tanácsa. A történelem örökké emlékezni fog arra, hogy épp amikor II. János Pál általános audienciáján e két szervezet alapítását kívánta bejelenteni 1981. május 13-án, Mehmet Ali Ağca merényletet követett el ellene. E háttér kiegészítéseként emlékezzünk arra, hogy 1979 és 1984 között a „133 szerdai katekézis az emberi szeretetről” is napvilágot látott. Úgy vélem, hogy szükséges volt feleleveníteni ezeket a körülményeket, amelyekben a Családjogi Charta megíródott és végül 1983. október 22-én nyomtatásban is megjelent.

1. A Családjogi Charta kiadásának okai

Az első ok annak a pre-szinódusi dokumentumnak a bevezető pontjaiban tűnik fel, amit 1979-ben az összes Püspöki Konferenciának elküldtek: ez utal a családot fenyegető veszélyekre és az apostoli buzdítás a kezdetektől figyelembe veszi ezeket a figyelmeztetéseket. A *Familiaris consortio* megjegyzi, hogy „A történelem olyan szakaszában élünk, amikor a családra oly sok torzító és megsemmisíteni erő támad.” (*Familiaris consortio*, 3.) Mind a társadalom, mind az állam, ahelyett, hogy támogatnák a család intézményét, azon dolgoznak, hogy gyengítsék. Ezt a kérdést a 46. pont taglalja, és hasznos elolvasni a szöveget ennek a tudatában, amennyiben az kifejezésre juttatja az egyház egyik alapvető elvét: *a család olyan jogoknak és kötelezettségeknek alanya, amelyek megelőzik az államéit.* Ahogy látni fogjuk később, ez a kijelentés létfontosságú mind a szociális embertan, mind a jogfilozófia szempontjából. Mielőtt tovább folytatnánk ezt a témát, szeretném felolvasni a 46. pont ezen szakaszát: „[...] a családok helyzete több nép körében igen nehéz, sőt az ellene irányuló dinamika sokszor elítélendő: a törvények és intézmények igazságtalanul nem vesznek tudomást a családok és az emberi személy elidegeníthetetlen jogairól, s a társadalom nem csak hogy nem szolgálja a családot, hanem erőszakosan hat a család javának és elsődleges igényeinek. Ezért az család, amely Isten terve szerint a társadalom alapvető sejtje, s olyan jogoknak és kötelezettségeknek alanya, melyek magának az Államnak és más közösségnek is sajátjai, végül is a társadalom áldozatává lesz, mivel a társadalom – igazságtalan megnyilatkozásai révén – késlekedik és mulasztásokat követ el a segítségnyújtásban. Emiatt az Egyház nyilvánosan és határozottan védelmébe veszi a család jogait a társadalom és az Állam túrhetetlen visszaéléseivel szemben.” Ezen szakasz minden szava megérdemli, hogy hozzá szóljanak, és mélységesen fontolóra vegyék. Ha a szöveg elidegeníthetetlen jogokról beszél, azért van, mert a

család része az emberi személynek, aki normál esetben az egyetlen hordozója a sértetetlen jogoknak. Antropológiai értelemben a család a személyhez tartozik: a kiteljesedés, a megvalósulás helye, ahol az élet ajándékként újabb kis élet foganhat. Éppen ezért a család nem egy intézmény, amit törvényhozás szabályozhat, és esetleg az állami vezetők újító elképzeléseinek túsza lehet. A családot megtámadni egyet jelent azzal, mint megtámadni a személyt. Valójában a döntés, hogy egy férfi és nő családot alapít, egy férfira és nőre tartozik és ennek a döntésnek – habár e döntés magánéletük legbensőbb ügye – azonnali társadalmi hatása van. Ráadásul a kapcsolatuk nyilvános dimenziója is megjelenik fogadalomtételükkor, mikor hitet tesznek egymás mellett. A házassági jog gyakran a két ember között létrejövő szerződés kizárólagosságára fókuszál. Ennek a gyakorlatnak nincs negatív következménye, hiszen évszázadok óta szinte minden társadalomban és kultúrában egy ilyen nyilvános kötelezettségvállalás a gyermekáldás elfogadása által egyértelműen kifejezi a tudatos szándékot a családalapításra. Sem a római jog, sem a szokásjog nem tesz különbséget a házastársi egység és a család között. E sérthetlenségi jogot megtartva válik a család az állam számára alapvető jogalannyá. A szöveg a szociológiai antropológia által *természetes társulásnak* (közösségnek) hívott egységet is elismeri. Ez a kifejezés már a Charta elején megjelenik, ahol a család, „mint természetes társulás” szerepel, mely, „az állam, vagy más közösség előtt jön létre és sajátos elidegeníthetetlen jogai vannak.” Egy természetes társulás egyesíti a tagjait, s amint elkezd létezni, már túlmutat önmagán. Múlt hónapban a Rómában tartott Katolikus Jogászok Konferenciáján, amelynek társ-házigazdája a Családok Pápai Tanácsa volt, néhány szerző örömmel tett eleget a *természetes társulás* éthosz vizsgálatának és középpontba helyezésének. Egyikük a természetes társulás fogalmát az általa *szintetikus családnak* elnevezett közösséggel állította szembe. Az utóbbira utalva mondta, hogy míg a tapasztalati rend dinamikája és jelensége a szubjektív vágyon alapul, addig antropológiai szinten a család természetes társulását nem rombolhatják le a tagjai. Ha az egyén véget vet a családi élet közösségének, sem tudja megakadályozni annak létezését. Minden ember elvben egy családba születik és ez születésétől fogva meghatározza az identitását. Egy család azért használ családnevet, hogy besorolja magát, illetve, hogy a névről megismerjék őt. A tagok, akik a családot alkotják, ugyanazt a családnevet viselik. Megváltoztathatják a nevüket, de nem tudják ezzel megakadályozni a család létezését, vagy megakadályozni azt, hogy a család továbbra is létezzen bennük.

A *szintetikus család* fogalom szerzője, a jogfilozófus Francesco d'Augustino még gasztronómiai példát is segítségül hívott a természetes társadalom magyarázatához: az étel különféle alapanyagokból, összetevőkből készül, de mikor kész, akkor már lehetetlen visszahelyezni azokat eredeti állapotukba. Megérthető: így a társadalom önmagában is (*in se et per se*) rendelkezik saját jogokkal, melyekkel nem egy külső hatóság ruházza fel. Az utóbbinak egyszerűen csak tudomásul kell vennie azokat.

2. Milyen jogai vannak a családnak?

Meg kell vizsgálnunk a szöveget annak érdekében, hogy tovább értelmezhesük a család jogait. Nézzünk meg néhány példát:

- A család létrehozásához és fejlődéséhez való jog
E megélhetési eszközöket jelentő perspektíva jelzi azt is, hogy milyen módon lehet segíteni egy család fennmaradásában. Ez eszembe juttatott egy történetet egy csoport ír bevándorlókról. Az 1860-ban az Egyesült Államokba érkező közösséget Michael McGivney atya vezette. Az egyik családban az apa meghalt egy balesetben. Özvegyet és árvákat hagyott maga után. Nyilvánvaló, hogy ez a család nem rendelkezett a megfelelő eszközökkel, hogy közösségként túléljen, ugyanis kifogyott az anyagi forrásokból. Amikor a szociális szolgálatok külön akarták választani a gyermekeket anyjuktól és nevelőintézetbe, szakintézményekbe akarták küldeni őket, McGivney atya gyűjtést szervezett az emigránsok között. Így lehetővé tette az édesanyának, hogy maga mellett tartsa a gyerekeket. Családjá önálló egységként képes volt fenntartani létezését, és így elismertette természetes jogait. E kezdeményezés ösztönözte a bizalmon és a kedvezményezett életbiztosításon alapuló szolidaritási mozgalom kialakulását, a „Knights of Columbus”-t [Colombus lovagjai], ami napjainkban ez egyik legnagyobb és legaktívabb keresztény egyesület a világban.
- Az élet átadásához és a gyermekek neveléséhez való jog
Tapasztalatból tudjuk: az élet átadásának jogát korunk nem mindig veszi tekintetbe. A különféle elrettentő intézkedések megvalósítása azt jelenti, hogy erkölcsi nyomást gyakorolnak a nőkre és a családokra, gyakran abból a célból, hogy megakadályozzák a születést. Magát a neveléshez való jogot is gyakran megsértik, például olyan visszaélések esetén, mint a gyermekmunka és a nők kizsákmányolása.
- A hithez és a hit megvalláshoz való jog
Ez a kijelentés a II. Vatikáni Zsinat *Gaudium et spes* lelkipásztori konstitúcióban is kinyilatkoztatott emberi jogokra is vonatkozik, amelyek az egyén vallási jogait alapvető jogoknak tekintik. Ezeknek a jogoknak a családra való kiterjesztése szemlélteti nemcsak a hitvalláshoz kapcsolódó jogot, de azt a jogot is, hogy saját hagyományaikkal és vallásos értékeikkel összhangban neveljék a gyerekeiket.
- Szintén megemlíthetünk még néhányat a jogok közül, amit már érintettünk
Összefoglalóan megemlíthetjük a családokkal kapcsolatos társaságok létrehozásához, a hatóságok előtt is kifejezhető szabad a véleménynyilvánításhoz és képviselőhöz való jogot, de szintén ide tartozik az időseknek az élethez és a méltó halálhoz való jogát, továbbá a kiskorúak védelmét a bántalmazás, a drogok, és a pornográfia pusztításával szemben.

Mint a fentiekből is láthattuk, így vagy úgy, de a családokat megillető jogokat nem mindig tisztelik. A család egysége elleni lendületes támadások 1980-ban azonnali lépések megtételére készítette a szinódusi atyákat. Közleményük utolsó szövegrészebe belevettek egy nagyon határozott kijelentést: „[...] néhány kormányzat és más nemzetközi társaságok gyakran megsértik a család intézményét. Az otthon sérthetetlenségét semmibe veszik; a családok szabad vallásgyakorlathoz, a felelősségteljes apasághoz/anyasághoz és az oktatáshoz való jogát nem tisztelik. A családok inkább érzik magukat jog nélküli intézményeknek, mint önmaguk felett rendelkező szabad entitásoknak. Ez kényszeríti a családokat arra, hogy elfogadják – amit mi erősen elutasítunk – az etikátlan eszközöket annak érdekében, hogy megoldják a szociális, gazdasági és demográfiai problémákat, olyan módszerek használatával, mint a fogamzásgátlás, a sterilizáció, az abortusz és az eutanázia.”

Létezik egy másik nyomós ok, amely hozzájárult a Családjogi Charta létrejöttéhez, vagyis egy olyan antropológiai koncepció megerősödése, mely elutasítja az emberi személy fogalmának redukálását egy korunkra jellemző önös és individualista értelmezésre. A keresztény antropológia szerint a férfi és nő olyan szabad lénynek lett teremtve, akik értelemmel lettek fel ruházva. A férfi és nő olyan alanyok, akik egyfelől sérthetetlen méltósággal rendelkeznek, másfelől nyitottak a transzcendencia és embertársaik felé is. Az ember teremtésének kezdete óta társadalmi létre hivatott: „Isten nem »magányos lénynek« teremtette az embert. Azt kívánta, hogy »társadalmi lény« legyen. A társadalmi beágyazottság ezért nem idegen az embernek: szerepét, hivatását csak a másokkal való kapcsolatokban ismerheti fel.” (Hittani Kongregáció: *Libertatis conscientia*, 32.) A másokkal való kapcsolat építése természetesen az egymás felé fordulást segíti, amit a keresztények úgy hívnak, hogy őszinte ajándék a szeretetben, és amely egyben feltétele az egyén önmegvalósításának. A keresztények társadalomról alkotott nézeteikben megtaláljuk ezt a nemes egységet: azaz a családot. Ellenben a liberális látásmód szerint a társadalom racionális és autonóm felnőttékből áll. Egy szigorúan liberális társadalom *a priori* nem foglal magában gyenge elemeket, úgy, mint betegeket, csecsemőket, haldoklókat vagy meg nem született gyermekeket... E világnézet természetesen néha szembesül a kor felmerülő igényeivel, de referenciapontja az öntudatos, autonóm, egyedi, személyi szabadság birtoklására és az egyéni jogokra vonatkoztatott individuum. A családon alapuló társadalom igenis magában foglalja, már a kezdetektől és nem csak utólagosan, azt aényt, hogy nem minden egyén autonóm, illetve pszichikailag vagy intellektuálisan egészséges. A természetes szolidaritás kezdetektől feltételezett az emberek közt. A család a megvalósulási helye ennek a szolidaritásnak.

3. Antropológiai szempontok

Az antropológiai gondolatsort folytatván érdekes lenne megvizsgálni, hogy a családokról beszélve miért feltételezünk automatikusan jó házasságot is? Manapság ez a kérdés kétség kívül provokatív, de valódi kérdés. A házasságkötés pusztán ténye megadja a szerelemi tapasztalás társadalmi dimenziót. Megadja és vigyázza a felek között létrejövő intimitás egyéni kereteit, és lehetővé teszi annak kiterjedését azáltal,

hogy új, méltó jelentést ad nekik. A társadalom szemszögéből nézve egy házasságkötés azt jelenti – legyen akár polgári, akár vallási értelemben megkötött –, hogy a társadalom nem érdektelen a házastársak között létrejövő szövetségben, de a kapcsolatukat olykor inkább eszköznek tekinti. A társadalom nem közömbös a házastársak javával szemben, következésképpen hatalmánál fogva stabilitást ad ennek a kapcsolatnak. Más szavakkal: a társadalom elfogadja azt a tényt, hogy tagjai közül egy konkrét nő és egy konkrét férfi kivételes módon egyesült. Ez a közös döntés nemcsak jövőjüket határozza meg, de meg is követeli a társadalomtól, vegye figyelembe ezt az egyesülést, becsülje meg, segítse létesítését és megszilárdítását, és úgy tekintsen rá, mint gazdagodásra, a növekedés lehetőségére, amely a családon keresztül valósul meg. Szemlélnétek közelebbről azt a folyamatot, amikor az egyén fokozatosan felfedezi családhoz tartozását: ez az emberek többségének ma is közös és meghatározó élmény, mely a kisgyermekben nagyon hamar tudatosul. A híres II. János Pál-i „*Levél a családoknak*” (*Gratissimam sane*) dokumentumra utalnék itt, amelyben a Szentatya a gyermek fogantatására és születésére utalva fogalmazta meg a *személy genealógiáját*. A személy genealógiája lehetővé teszi a minden ember számára természetes törekvést onnan kezdve, hogy családot alapítson, egészen az emberek legtitkosabb és legeredetibb dimenziójáig: minden emberi lény egy titkos szerezett következményeként fogható fel. Itt tanácsot kell kérnünk Gabriel Marcel filozófustól: „*Az apaság és a fiúság elvont szavai mögött fokozatosan rejtett és titkos valóságok felfedezésére jutottam, melyek lelkeket kábulttá teszik. Vonzanak, de pont e miatt a vonzás miatt úgy gondolom, szentségtörést követnék el, ha engednék ennek a vonalomnak, így elfordulok tőlük. Végtére is arra jutottam, hogy a teljes létezésem koránt sincs felruházva abszolút létezéssel. Én anélkül, hogy eredetileg kívántam vagy sejtettem volna, megtestesítem a választ arra a kölcsönös vonalomra, amelyben két teremtmény önkívületben fellángolt egymás iránt oly felfoghatatlan hatalom erői által, amelyeknek egyetlen kifejeződése az élet ajándékozása. [...] Igen, ellenállhatatlan készletést éreztem arra, hogy megtegyem ezt a felfedezést, hogy azzal, ami vagyok, bizonyosságul azoknak, akik életre hívtak, végtelen új kapcsolatok fognak létrejönni közöttük és köztem.*” (G. Marcel: *Homo Viator: Bevezetés a remény metafizikájába...*” angol fordítás: Emma Graufurd. Chicago, 1951. 70–71.)

4. Egy „veszélyeztetett faj” védelméhez való jog

II. János Pál kifejezése, a *személy genealógiája* találó, mivel segít, hogy a család intézményének értékeit, annak különlegességének, egyedülállóságának szemszögéből szemlélhessük. Ha bárki spontán módon fellelheti személyes történetét a családján belül azáltal, hogy egyesül annak történetével és beilleszti annak eredetét életébe, ez azt jelenti, hogy minden család egyedülálló jelentőségű. Összekapcsoló, összetartó értékkel rendelkezik, és pontosan emiatt nem kezelhető oly módon, amely épp ezt az értéket mellőzi. Franciaországban és más országokban is többször megkérdezték tőlem, hogy olyan törvények, mint például a „mindenki számára lehetséges házasság” fogalma miért vált ki heves társadalmi reakciókat. A válasz azon a tényen nyugszik, hogy számos család az új törvénykezési gyakorlatban igazságtalan támadást lát, holott a döntő többségük nem közvetlenül volt érintett a gyakorlati kérdésekben. Felme-

rülhet bennünk a kérdés, hogy miért ez a heves reakció? Egyszerűen azért, mert ezek a családok felismerték, hogy az általuk hordozott értékek és a jó, amelyet képviselnek a társadalomban, banálisnak lettek bélyegezve. Sőt, még közös szintre is emeltettek olyan párkapcsolati modellekkel, melyektől természetükben különböznek, és melyek egy nyilvános döntést felvállaló életpartnerség egyedi, pusztán szubjektív vágyából születtek, s amelyeknek semmi köze nincs a közjóhoz, továbbá alkalmatlannak arra, hogy magukra vállalják az élet átadásának elsődleges szerepét. Tudomásul kell vennünk azt a tényt, hogy a már létező családok ezt a jogalkotási újítást alapvető jogaik megsértéseként értelmezték.

Kétségtelenül e mögött az erejében és súlyában is megkapó reakció mögött a házastársaknak és a szülőknek az a meggyőződése áll, miszerint a természetes társadalmak lényegéhez tartozik az, ami a család, s ez természeténél fogva érinthetetlen. A család definíciójának megváltoztatása szükségszerűen társadalmi agressziót jelent. Ez ellenreakciókat vált ki, ahogy ezt az egész világ látja, amely mindenki meglepetésére nem fajult erőszakba. Megerősíthetem, hogy a Franciaországban 2012 augusztusa és 2013 júniusa közt történt eseményeket ma már több országban, de főként az Egyesült Államokban vizsgálják és elemzik.

A fent említett tények elgondolkoztatnak minket arról, hogy vajon nincs-e óriási nézeteltérés az állampolgárok alapvető jogaikról alkotott elgondolása és a politikai döntéshozók véleménye közt. Minden úgy történik, mintha azt gondolnák, hogy az összes reformot – ami nem érint közvetlenül egy személyt vagy csoportot –, magától értetődően el kellene fogadni. Majd a politikai intézkedések úgy állítják be, mintha az emberek nem törődnének a közjával, és mintha a politikai döntések előtt nem léteztek volna alapvető jogok. Mintha egyfajta közömbösség jelent volna meg az állampolgárok körében. Ezek a döntések a legjobb esetben is a semlegességet, érdektelenséget, a valóság figyelmen kívül hagyását fejezik ki: mert az emberek szeretik a hazájukat, a tulajdonaik megvédésére törvényeik vannak, és égnek a vágytól, hogy részt vegyenek a közjában. Ha ragaszkodnak egyéni szabadságukhoz, azt nem tehetik a valóság tagadásának árán. Mivel a polgároknak felelősségérzetük van a társadalmon belül, nyilvánosan kimutatták, hogy a család egy jogalany, és a családok jogait el kell ismerni és tiszteletben kell tartani. A családi élet konkrét megtapasztaláson alapul: egységét, integritását nem lehet veszélyeztetni kívülről ráerőltetett döntésekkel akkor, amikor a törvényhozás absztrakt szándéka megjelenik. Nekem úgy tűnik, hogy a család jogain való elmélkedésnek magában kell foglalnia azt, hogy konkrétan mit képvisel a család az egyén számára. Hiszen az egyén pontosan tudja, mit köszönhet neki és nem szeretné életének e meghatározó egységét megsemmisülve látni. Emlékezzünk, ebben a tekintetben a család joga az egyik legalapvetőbb jog, ahogy erről már a fentiekben szót ejtettünk. A család csak akkor létezhet, ha tisztelet illetné azért, ami.

Ahogy láthatjuk, a család joga szorosan kapcsolódik az emberi jogokhoz. Amennyiben a család valóban a személyek közössége, a megvalósulása legfőképp azoknak az egyéneknek a jogaitól függ, akik alkotják. Ebben a környezetben már említettük a közvetlenül a család intézményére vonatkozó jogokat, mint például a szülők jogát az élet átadására, vagy a gyermekek felelősségteljes oktatására. Ugyanakkor vannak a családra, a család egységére közvetetten vonatkozó jogok is. Ezek között

van a munkához, és ebből levezethetően, a tulajdonhoz való jog. A család nem egyszerűen az őt alkotó emberek összege. A már idézett Gabriel Marcel szívesen használja a „család misztériuma” kifejezést. A „misztérium” szó pontosan azt fejezi ki, amit a törvényhozás nem képes megérteni, miközben mi pontosan tudjuk, hogy valóban létezik. A család személyek közössége, a II. János Pálnak oly kedves fogalom szerint *communio personarum*, aki úgy hivatkozott az emberi közösséget jelző „mi” személyes névmásra, mint a Szentháromság három személyének titokzatos közösségére. A „Levél a családokhoz” pápai dokumentum pontosan megmutatja: „A család jogai azonban nem egyszerűen a családtagok jogainak matematikai összege, mert a család több mint egyes tagjainak összege.” (*Gratissimam sane*, 17.) Engedjék meg, hogy megjegyezzem: az az állítás, hogy nemcsak individuumok, de a kapcsolódó személyek csoportjai is a természetes jogok alanyai, nem ismeretlen az Egyház tanításában. A *Dignitatis humanae* zsinati szövege például a közösségek vallásszabadságához való jogáról beszél. A szöveg továbbá világosan utal a családra: „Minden családot, mint sajátos és őseredeti jogokkal rendelkező közösséget, megillet az a jog is, hogy a szülők irányítása alatt szabadon rendezze be a maga vallásos életét. A szülőket pedig megilleti a jog, hogy saját vallási meggyőződésük szerint döntsék el, milyen legyen gyermekeik vallásos nevelése. Ezért az államhatalomnak el kell ismernie, hogy a szülőknek joguk van igazi szabadsággal megválasztani az iskolákat vagy a nevelés egyéb intézményeit, s e választási szabadságuk rovására nem róhatók rájuk közvetlenül vagy közvetve igazságtalan terhek. De sérelem éri a szülők jogát akkor is, ha gyermekeiket olyan iskolai előadások látogatására kényszerítik, amelyek nem felelnek meg a szülők vallásos meggyőződésének, vagy ha olyan egyetlen nevelési lehetőséget kényszerítenek rájuk, melyből a vallásos nevelés teljesen ki van zárva.” (*Dignitatis humanae*, 5.) Ez a jog a *Családjogi Chartában* részletesen ki van fejtve.

Az Egyház, mindig is bizonyos jogokat követelt a szülőknek, azaz azoknak, akik a család felelősségét magukra vállalják. Így a szülők eldönthetik, hány gyermeket vállalnak és nevelnek fel. (VI. Pál, *Populorum progressio*, 37.) II. János Pál pápa tanítása, és különösen a Családjogi Charta nemcsak azt mutatja be, hogy a család (mint ahogy a nemzet is) a természetjog tárgya, hanem kísérletet is tesznek arra, hogy a családot átfogó jogi tárház védje, melyet a nemzetközi jog rendszerében felterjeszhetnek és elismertethetnek nemzetközi szervezetekkel.

Végül idézzük fel az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának gyakran félreértelmezett cikkelyét, melyet az ENSZ Közgyűlése 1948. december 10-én fogadott el: „*A család a társadalom természetes és alapvető alkotó eleme, és joga van a társadalom, valamint az állam részéről az őt megillető védelemhez.*” (16. cikk) Jogi szakértőkre bízom, hogy megállapítsák, van-e valami ellentmondás a fenti, állammal kapcsolatos kijelentés és a között a szabadság között, amivel az állam gyakran önkényesen alapvető változásokat vezet be a család fogalmának meghatározásában.

Következésképp a család jogosan várhatja az elismerést az államtól és a nemzetközi közösségtől. Fontos annak elismerése, hogy a házasság és a család identitásából fakadóan igényt tart arra, hogy a társadalom alanyaként elismerjék. *Az emberi nem jövője a családtól függ!* (*Familiaris consortio*, 86.) Az igazságos családpolitika nem értékelheti át alapvetően a házasság és a család fogalmát, annak jelentőségét. Jelentős kockázata volna annak, ha a társadalmak veszélyeztetnék azokat az intézménye-

ket, melyeken saját létezésük alapul, és amelyek nem mellékesen a személy emberré, harmonikus és felelős társadalmi lényé válását támogatják.

A család egy szuverén mini társadalom, bár sok elem határozza meg a létezését és működését. Az államnak felül kell vizsgálnia a család, mint intézmény iránti közönyét és azt, amit a *Familiaris consortio* „elviselhetetlen bitorlásnak” nevez. Csak a szubszidiaritás elvének tiszteletben tartása biztosítja a család és az állam összhangját. Ez az elv azt jelenti, hogy a hatóság nem foszthatja meg a családot a kötelezettségektől és feladatoktól, melyeket csak utóbbi képes megfelelően végrehajtani. Másrészt a hatóságnak kötelessége a családok támogatása, hogy így azok minden feladatukat megfelelően lássák el. (*Az Egyház társadalmi tanításának kompendiuma*, 214.) A túlzott intervencionizmus és a közönyösség olyan kockázatokat jelentenek, amelyekről a törvényhozás gyakran megfélemedezik: pedig a fenti alapvető jogok biztosítják a család működését.

5. Összegzés

Bár a Családjogi Charta tulajdonképpen a természetjogra hivatkozik, a politikusok gyakran „vallási”, „felekezeti” szöveggént kezelik, így e fontos dokumentum nem kapta meg a megillető figyelmet. A már említett kérdésekben mindenképpen szembesülünk magának a természetjognak a kihívásával. XVI. Benedek pápa nemcsak éleslátóan megfigyelte, de hangot is adott felfedezésének 2011. szeptember 22-én a berlini Reichstagban tartott beszédében: „Manapság a természetjog fogalmára egyértelműen katolikus doktrínaként tekintenek. Úgy vélik, nem katolikus környezetben nem is érdemes szóba hozni, olyannyira, hogy aki mégis megteszi, szinte szégyennek érezheti annak pusztá említését is.” Amennyiben sikerülne kortársainkkal megismertetni – keresztényekkel és nem keresztényekkel egyaránt – a család alapvető jogainak a lehető legteljesebb és leghatározottabb megfogalmazását, a Családjogi Charta inspiráló forrás lehetne mind a jogászoknak, mind a törvényhozóknak és társadalmi szervezeteknek. II. János Pál pápa úgy vélte, hogy a Családjogi Charta és a *Familiaris consortio* „[...] szerves és teljes cselekvési programot jelent azoknak a világi Krisztus-hívőknek, akik valamilyen módon részt vesznek a család értékeinek és igényeinek szolgálatában; olyan program ez, melynek gyakorlatra váltása annál inkább fontos és sürgető, minél súlyosabbak a család szilárdsága és termékenysége elleni fenyegetések, valamint minél erőszakosabb, tervszerűbb az az irányzat, mely a családot háttérbe szorítva semmibe veszi annak társadalmi súlyát és fontosságát.” (*Christifideles laici*, 40.) Mostani reflexiónk e tárgyban a fenti program irányába halad. Reméljük, hogy a Családjogi Charta fokozatosan segítheti azok munkáját, akik befolyással vannak a közjó megőrzésére társadalmunkban.

(ford.: Szederkényi Éva és Nyéky Kálmán)

